

hočemo, predno govorimo o spreobrnjenji novih naselencev, kratko se seznaniti z razširjanjem krščanstva pri prvotnih stanovalecih slovenskih pokrajin.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinska črtica.

Koroškoslovenski vojvoda Valkun.

Spisal Davorin Trstenjak.

Anonymus Salisburgensis omenja v svojem spisu „de conversione Carant.“ vojvode Valkuna, ki je bil vrstnik škofa sv. Virgilija, in bavarskega vojvode Tassila II. Karol véliki je po padu Tassilovem podjarmljenim Slovincem še pustil svoje domače národne vojvode, le postavil jih je pod nadzorništvo nemških namestnikov. O časi Valkunovem sta bila taka čuvaja „comes Geroldus“ in pa friulski vojvoda Balderichus. (Anonym. ed. Kopit. str. 73.)

Bavarski vojvoda Tassilo si je mnogo prizadeval poganske koroške Slovence pokristijaniti, in res je vojvoda Hotemar bil ves vnet kristijan, vendar po Hotemarovi smrti je narod sopet se povrnil k svojim poganskim bogovom, — „mortuo autem Chetumaro et orta seditione aliquot annis nullus presbyter ibi erat“ — piše Anonymus.

Kristijani in pogani, plemstvo in prosto ljudstvo, so se pobojevali zaradi Hotemarovega naslednika, dokler leta 772. bavarski vojvoda Tassilo z vojsko ne pride, si Koroško zopet podvrže, in Valkuna v vojvodski oblasti utrdi. *)

Valkunova prva skrb je bila, krščanske duhovnike v deželo dobiti, zato se obrne do škofa Virgilija. Anonymus nam je celó imena teh duhovnikov zapisal. Imena: Heimo, Reginbald, Erchenbert itd. pričujejo, da so bili tudi Nemci. Sv. Virgil je umrl l. 784. Kako dolgo je vojvoda Valkun živel, ne dá se določiti, vladarstvo je sprejel okoli leta 772.

Kakor so ime Hotemar letopisci skazili, in tudi slovenski pisatelji celó v Kajtimar (!) prelili, tako se je tudi zgodilo z imenom: Valkun. Prepisovalci listin so iz prvotnega Valchunus napravili Valtuncus, Valtunus, nekateri Vattunus, Prešeren ga je presukal v Valjhun, in vendar se ima **ch** nemških letopiscev kot **k** brati, toraj: Valkunus-Valkun.

Tako so tudi letopisci one dobe pisali: Sventopolch, Zventibolch, in mi ne moremo si družega slovanskega imena tukaj misliti, nego Sventopolka = českemu Svatopluku, rusk. Svjatopolku.

Ime Valkun je tudi čisto slovansko. Mi to ime nahajamo pri moravskih Slovanih: Walkuonus, leta 1202. (glej Codex. Morav. tom. II, 13) Valkun, ime česko (glej Arhiv česk. ad annum 1125), Valcuno (Regesta Bohemiae, 1202, 211. 1232, 371 itd.). Sufiksom: as nahajamo ime: Valk-as (Codex Pom. 1181. 12.).

Ime se je pozneje priljubilo celó Nemcem. Leta 1293. še berem v listinah: Walchunus, plebanus in Goes (Göss, v gorenjem Štirskem). **)

Nemškim vitezom so se slovanska imena zeló dopadla, tako da so pridevali nemškim posebno ženskim imenom slovanske sufikse. (Primeri imena v starih listinah: Imiza, Kuniza, Richiza, to je, Imica, iz: Ima, Ema, Kunica, iz Kuna, Rihica, iz Richa.)

Nasproti so Slovenci jemali nemška imena, in mi nahajamo: Dietmar, Weriland, plebanus in Sel-

*) Anonymus govori o njem: „dux in quarantanis“, to je: carantanis.

**) Leta 1171. nahajamo plemenitaša: „Rudolf in Walchun de Mahland“, v gorenjem Štirskem.

denhofen (Vuzenice), Sieghard, plebanus in Gunawitz (Konjice), Crafto, plebanus in Grece (Slovenjigradec).

Nemški misijonarji so poganskim Slovincem pri krstu dajali pragermanska imena, ta še so do današnjega dne po Pohorji in koroških gorah ostala pisna imena, tako: Enci, skazeno iz Hainz (Heinrich), Kunce iz Kunz (Konrad, Kunrad), Brice iz Fritz (Friederich), Živort iz Sieghard, Menguš iz Meingoz, Herbord, Hiltibald, Alhard, tako, da bi človek mislil, da ima same „Urgermane“ pred seboj. Sem spada tudi ime Ozi, to je Oci, njegovalnica za Otakar.

Ime Menguš, Mengušar me spominja na staro ime grada: Mengš. V listini iz leta 1238. berem, da Otto, „dux Meranie, comes Palatinus Burgundie“ pooblasti patriarha oglejskega Bertolda, čijega „nepos“ se imenuje, naj tudi patriarh v svojem imenu potrdi darila, katera je on dal: „Weriando plebano de Meingozpurch“, *) dalje bratoma Gerlohu in Walthern „de Steine“ (Kamnik). Germanisti naj nam razložijo, kaj osebno ime Meingoz pomenja. Kdor to listino želi od besede do besede prebrati, jo najde v „Notizenblatt der Wiener Akad. 7, 297—300“. — Med pričami je tudi: Konrad Galle, ki je brez dvombe bil Ottonov ministerialec. Rodbina Galle še zdaj živi na Kranjskem.

Domače stvari.

Ali je dobiti grobni spominek našega Valvazorja?

Dimitz **) in pl. Radics, ***) velecenjena zgodovinarja kranjska, poročata, da ni več dobiti grobnega spominka Valvazorjevega z lepim napisom historikarja Thalnitscherja (Dolničarja). Valvazor je umrl — kakor znano — l. 1693. v Krškem, kjer je živel in imel kacega pol leta hišo (menda jo ima sedanji meščan Kocijančič). Misli se sploh, da se je vzdal v kako poslopje v Krškem, kjer je bil Valvazor pokopan.

Ko te dni nabiram gradivo za zgodovino slovenskega Štajerja (katero utegne izdati slovenska „Matica“), najdem v knjižici „Fremdenführer von Cilli und Umgebung“ von Baron Thalherr“ (Zaloga Theofila Drexela v Celji 1875) na strani 100 te vrstice: „An der Kaplanei in Tuffer ist der Grabstein des berühmten Weikhard Freiherrn von Valvasor eingemauert“.

Je li to istina?

V Krškem.

Ivan Lapajne.

Národno blagó.

Narodne pripovedi v tržaški okolici.

Pripovedka ima zgodovinsko jedro; navezana je na določeno osebo, na znano ime in na kraj.

V tržaški okolici narod vé mnogo pripovedek, ki nam jasno svedočijo, da so tú bivali naseljeni Slovenci

*) Meingoz je iz Megingoz, katero ime ima en „comes“ v listini iz leta 928. na Koroškem. Guturalca tudi nemški jezik rad izpahne, kakor slov. primeri: Maid iz: Magid-Magd. Več nam naj o „Meingozpurchu“ povejo sedanji posestniki njegovi.

**) V svoji zgodovini „Geschichte von Krain“.

***) V predgovoru k novi (Krajčevi) izdaji Valvazorja.

dokaj let pred preseljevanjem naroda od zapada na iztok. — Naši politični in narodni nasprotniki nam hoté dokazati, da preseljevanje sedanjih Slovencev v nižje-avstrijske pokrajine se je vršilo še le v drugi polovici šestega stoletja po Kristu in naselitev sedanje tržaške okolice po Slovenih mnogo stoletij kasneje.

Akoravno je uže čestokrat bilo dokazano na zgodovinski podlagi, da tu Slovenci niso bili ptujci, naši so novi prišleci narod ob Adriji bivajoč njim enak po stanu, navadah in govoru.

Nam pričajo stari jezikovni zakladi, ki še živé v narodu in nam večidel rabijo za poznamenovanje gorá, holmov, gričev, potokov, vasi itd. V okolici se hranijo še pripovedke iz poganskih časov, o času rimskem, ki nam pripovedujejo o razširjevanji Kristove vere po teh krajih. Zgodovinsko je dokazano, da uže leta 50. po Kristu v Trstu in njegovi okolici je bila poznana Kristova vera. Za nje razširjevanje so skrbeli oglejski škofje, ki so na vse strani pošiljali duhovnike, da nevernike k pravi veri zadobé.

Narodna pripovedka nam pravi: Prvi veliki duhoven ali škof v Ogleju bil je sv. Mohor, ki posvečen aposteljnem gorenje Italije od evangelista sv. Marka, drugi pravijo, da celó od prvaka sv. aposteljnov odločen za pastirja v Oglej, je od tam na vso moč širil kraljestvo božje po sosednjih deželah.

Narodna pripoved po Rojanu pri Trstu opisuje delovanje tega sv. junaka in veli: Sv. Mohor je bil Slovenec *) domá z Ogleja (Akvilleje), sam je hodil okrog in opravljal besedo božjo nevernikom po okolici in tudi v mestu, ki tačas je bilo dobro utrjeno in zavarovano od poganov.

V mestu je podučeval na skrivnem, ker niso mnogo marali za njegov nauk. Največe polje za njegovo duhovno delovanje bila je okolica in tej se je on posvetil.

V kratkem vse prosto ljudstvo **) se je dalo krstiti in število nevernikov dan za dan se je krajšalo. Vera v Jova je očitno pešala. Oblastnikom tržaške poganške posadke ni bilo po godu, da ljudstvo zapušča tempelje in žrtvenike malikov in se poprijema nove črtene vere.

Delajo na vse kriplje, da bi jo zatrli, in na kapi-tolju objavijo rimskega cesarja ukrep, da se ima novovernik tirati pred konzuljski sodni stol in da se opraviči in odpové novi veri.

Trdovratneže so kaznovali na smrt. V Trstu kakor drugod je tekla mučeniška krv.

V dobi preganjanja kristijanov sv. Mohor ni več zahajal v mesto, ali če je, je po skrivnem potu hodil osrečavat one, ki zaradi vere so tičali po ječah in čakali sodbe ter se pripravljali na smrt. Tisti čas bival je in učil v Rojani in okolici.

Po nočnem času in ko mu je pretila nevarnost, da ga ne dobé v pest, se je poskrival po rojanskem potoku, imenovanem „Mastezin“. Tako je ušel preganjalcem.

Še dandanes kažejo kraj njegovega zateka, namreč pri malnih v znožji naselbine Frlugov. Tu se nahajajo malni, ki meljejo le v deževnem vremenu, ker ta potok

*) Sv. Mohor, čeravno ni bil Sloven po ustnem sporočilu, je bil narodovega jezika, med kojim je živel, popolnem več, — zato pripovedka mu pripisuje slovensko narodnost.

**) Trst je bil dobro zavarovano mesto zaradi navalov divjih, ki so uže bili pripravljani, da udarijo čez meje v cesarstvo, da ga pogubé in zaradi Japodov, ki so večkrat prekoračili rimski val pri Hrušici in prišli ropat do mestnega ozidja. — Da je Trst za dobo Rimcev imel dobro utrjeno ozidje, nam priča tudi „slavnostni steber“ cesarja Trajana v Rimu.

se navadno uže v spomladi posuši. Potok izvira med pogorjem „Venec“ in konkanejskim holmom nad staro in novo cesto, ki pelje iz Trsta na Opčino, enak je hournikom, ogromno kamenje valí o času velikega deževja; teče po Rojanu in v dolino pod farno cerkvijo deli Greto od Škorklje ter v ovinku pod cestovodom in železniškim jezom drví do morja na večerni strani nove luke.

Rodi se na kraškem svetu takraj pogorja proti morju, ob strugi v gornjem teku je zaraščen še dobro sè hrastičevjem, poznanim iz čokov, ostankov orjaških nekdanjih dobov, ki so todi rastli. Na srednjem delu njegovega teka ob kraji na iztočno stran od vinogradov pri Frlugih se še dobé stari kostanji — zadnji ostanki nekdanjega gozda, ki je segal do „Trebič“ na kraški visoki planoti.

Ali ni bilo tu stanovanj za časa rimske naselbine?

Rimska gospoda je bivala v mirnem času „extra muros“ po svojih „villah“. Najdeni stari napisi na Opčinah in Rojanu v gorenji Čiarbulji nam to svedočijo. *)

Al v prvi dobi rimskega nasilja prvotniki so bili primorani zapustiti ozidje in se naseliti po okolici. Tu so stanovali tudi najemniki in rokodelci, ki niso bili Latinci.

O času preganjanja sv. cerkve kristijani niso bili nikdar varni pred zalezovalci. Mnogi so se odtegovali od človeških bivališč, da se bolje skrijejo pred vohuni in zatekali so v šume v samoto.

V Rojanu farna cerkev je posvečena na čast sv. Mohorju in Fortunatu.

O sv. Fortunatu pripovedka pravi, da je bil iz Ogleja in sv. Mohorju pomočnik pri razširjevanji sv. vere po Slovenskem. Za prvega stalnega duhovnika blagoslovljen od sv. Mohorja je bival med narodom ob morji in je za vero umrl mučeniške smrti. A. B.

Slovansko slovstvo.

* *Srbska Zora*. Ilustrovani list za zabavu i pouku. Izdaje i ureduje Todor Stefanović Vilovski.

Ta list, ki izhaja v Beču, stopil je letos v svoj 6. tečaj; izvrsten v svoji vsebini more se ponosno meriti, kar se tiče slik, z vsakim nemškim ilustrovanim listom. Pisan je ta list v čisti srbščini in mi ga toplo priporočamo vsem onim, ki so srbščine uže vešči, pa tudi takim, ki se je še le učijo, bode dober pomoček. Izhaja vsak mesec na 4 polah največega formata in stane za vse leto 6 gold. Naroča se: Redaktion der „Srbska Zora“ in Wien, VII. Burggasse 24. Urednik „Srbske Zore“, znani izvrstni pisatelj Todor Štefanović Vilovski, izdal je koncem lanskega leta tudi knjižico: „Wanderungen durch Montenegro“, v kateri v 6 oddelkih na 97 stranéh prav mično opisuje deželo in narod v oni Črni gori, katero Gladstone imenuje „moderno Sparto“. Našim gospém in gospicam, ki le prerade beró nemške knjige, bodi ta knjižica toplo priporočana. Dobiva se pri pisatelju.

* *Vingánska nárudna nuvála*. Bálgarsku narudnu listo za razširjenjitu na obštutu preubraženji taj in na obštutu zemedelstvu.

Tako zove se nov list, ki je pod vredništvom gosp. Leopolda Kosilkova v Vingí na Ogorskem jel izhajati za Bólgare, bivajoče na Ogorskem. Izhaja dvakrat na mesec ter stane 3 gold. 6 kr. na leto.

*) V mestu je stanovala posadka in latinska naselbina in kasneje narod, ko se je polatinil in zadobil pravice rimskega državljanstva.